
М. ДАМІРЧИЄВ

асистент кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук



УДК 347.73

Суб'єкти фінансової діяльності

У статті автор аналізує різні підходи до визначення суб'єктів фінансової діяльності, визначає коло таких суб'єктів. Акцентується увага на особливих повноваженнях представників законодавчої та виконавчої влади у сфері фінансової діяльності держави.

Ключові слова: фінансова діяльність, фінансова діяльність держави, суб'єкти фінансової діяльності.

«Мета фінансової діяльності держави реалізується в рамках суб'єктно-об'єктних відносин» [1, с. 26]. Складно погодитися з таким твердженням, бо мета фінансової діяльності держави відображається у фінансово-правових відносинах. При цьому зрозуміло, що їх характеристика передбачає аналіз об'єкта, суб'єктного складу та змісту. «При цьому під суб'єктом розуміється той, хто здійснює фінансову діяльність держави. По-перше, це може бути держава в цілому... По-друге, що зустрічається найчастіше, суб'єктом фінансової діяльності держави може виступати її відповідний орган. У даному випадку цей орган може діяти як від імені держави в цілому, так і від власного імені,

але за дорученням і в інтересах держави» [1, с. 26]. Навряд чи такий підхід відображає повністю суб'єктний склад відносин з фінансової діяльності. Він відображає перелік тих учасників фінансової діяльності, які представляють владну сторону відносин, а ще точніше – державу.

Характеризуючи відносини у сфері загальнодержавних фінансів, Л. К. Воронова, підкреслює, що держава безпосередньо чи в особі уповноважених фінансових і кредитних органів сама мобілізує, розподіляє і витрачає кошти, фінансуючи народне господарство, установи соціально-культурної сфери, оборону, охорону порядку в країні, управління, створення матеріальних

і фінансових резервів [2, с. 6]. Показово, що в цьому визначенні підкреслено три принципових аспекти характеристики фінансової діяльності держави: суб'єкти (держава безпосередньо та уповноважені органи); стадії фінансової діяльності (мобілізація, розподіл, витрачання) та мета (фінансове забезпечення державних завдань та функцій).

О. І. Худяков зауважував, що «...в певних ситуаціях фінансова діяльність держави взагалі напряму не пов'язана з процесами формування, розподілу і використання грошових фондів, рамками яких ця діяльність обмежується у всіх традиційних визначеннях цієї діяльності. Мова йде про формування державою грошової системи у своїй країні і організацію грошового обігу» [3, с. 16–17]. Ми вважаємо, що виключати такий різновид суспільних відносин із загальної конструкції фінансової діяльності навряд чи послідовно. По-перше, грошовий обіг так само стосується і проходження грошових коштів по стадіях публічної фінансової діяльності. Через нього забезпечується як формування, так розподілення і використання акумульованих державою та територіальною громадою фондів. По-друге, коли ми відносимо до предмета фінансово-правового регулювання обіг публічних грошей, незрозумілим стає виключення із цього предмета відносин щодо визначення та запровадження найелементарнішої складової такого механізму – грошей взагалі. До публічних фондів ми можемо акумулювати лише той носій, який визначений та захищений державою як загальний еквівалент вартості.

Розглядаючи фінансову діяльність держави як особливий вид державної діяльності, Е. Д. Соколова підкреслює, що цей вид діяльності здійснюють органи держави [4, с. 47], причому до цих органів вона включає органи всіх трьох гілок: законодавчої, виконавчої, судової в межах компетенції, що за ними закріплена. Нам здається, що подібне твердження потребує певного уточнення. Участь тих чи інших органів у фінансовій діяльності повинна обумовлювати і закріплення за ними відповідної процедури реалізації повноваження, яке пов'язане із фінансовою діяльністю. Стосовно законодавчої та виконавчої гілок влади – ми можемо знайти відповідне підтвердження, а щодо судової – виникають певні сумніви.

Участь держави у фінансовій діяльності через свої законодавчі органи обумовлює і відповідні повноваження Верховної Ради. Наприклад, йдеться про повноваження Верховної Ради стосовно прийняття державного бюджету, яке вона не може передати будь-кому. Більше того, ці повноваження забезпечуються і відповідною процедурою прийняття бюджету із чітко визначеними термінами, змістом та межами. Тобто участь Верховної Ради у фінансовій діяльності уточнює та надає специфічної форми її повноваженням.

«Не можна не враховувати, що законодавчі (представницькі) органи держави для досягнення мети та завдань, які поставлені перед ними, для реалізації своїх функцій в умовах дії товарно-грошових відносин потребують значних фінансових ресурсів, тому вони беруть безпосередню участь у процесі викорис-

тання грошових фондів» [4, с. 51]. Подібне твердження потребує принципового уточнення. Треба розмежовувати кошти, повноваження щодо управління обігом якими передано представницьким органам, та кошти, які необхідні для організації діяльності й існування цих органів. Наприклад, кошти, які необхідні для фінансування діяльності Верховної Ради України, абсолютно не збігаються з коштами державного бюджету України, повноваження щодо обігу яких закріплено за Верховною Радою України.

Участь у фінансовій діяльності органів виконавчої влади також надає повноваженням, що для них притаманні, відповідної специфіки. Перш за все це стосується Кабінету Міністрів та його участі у складанні проекту державного бюджету та подальших діях на всіх стадіях бюджетного процесу.

При цьому, на наш погляд, складно навести особливі повноваження саме у сфері фінансової діяльності Президента України. Зосереджуючись на цьому, деякі автори звертають увагу на підписання Закону України про державний бюджет України на відповідний рік. Але реалізація цього повноваження Президентом України не характеризується жодною специфікою, особливою процедурою (як це закріплено для Верховної Ради при прийнятті закону про державний бюджет). Тобто підписання ним закону про державний бюджет України нічим не відрізняється від підписання будь-якого іншого закону. Саме тому, на наш погляд, складно обґрунтувати підстави виникнення особливості в реалізації повноважень Президента України за його участю у фінансовій діяльності.

Таким чином, ми беззаперечно приєднуємося до тієї позиції, що фінансова діяльність держави надає особливих повноважень у фінансовому сенсі представникам законодавчої та виконавчої влади. Що ж стосується судової, то, на наш погляд, складно знайти підтвердження участі судів у фінансовій діяльності держави [4, с. 47, 49]. Трохи нижче Е. Д. Соколова пише: «Фінансову діяльність держави здійснюють і органи судової влади як у процесі створення фондів грошових коштів (стягнення, наприклад, державного мита ... при розгляді в певних випадках позовних заяв та скарг), так і в процесі використання централізованого фонду грошових коштів» [4, с. 52]. Принципово важливим, нам здається, виходити з того, що це незалежна гілка влади. Включення її до суб'єктів, які мають заробляти кошти, знищить підстави об'єктивності та неупередженості при розгляді спорів. До того ж посилення на те, що фінансова діяльність судів пов'язана із вимогою сплати мита або судового збору – не зовсім послідовне. Керуючись ним, тоді до суб'єктів фінансової діяльності держави ми маємо включати нотаріусів, адвокатів, органи реєстрації транспортних засобів і т. д., тобто всі ті органи, реалізація повноважень яких вимагає похідних дій від зацікавленої особи – сплати певного обов'язкового платежу.

Аналізуючи природу фінансової діяльності держави, Е. Д. Соколова підкреслює ще одну особливість. Йдеться про встановлення певних умов участі всіх господарюючих суб'єктів незалежно від форми власності [4, с. 48]. З цим, безумовно, треба погодитися. При цьо-

му, на наш погляд, треба розмежувати умови діяльності для господарюючих суб'єктів, заснованих на державній або комунальній власності, та господарюючих суб'єктів, в основі діяльності яких лежить інша форма власності. Якщо стосовно перших у ході фінансової діяльності закріплюються всі умови та обставини її здійснення, то стосовно других – лише ті, які пов'язані та обумовлені участю цих суб'єктів у відносинах щодо обігу публічних коштів. Інші відносини залишаються поза межами публічного регулювання.

Саме тому нам складно погодитися із твердженням, що державному, в тому числі правовому регулюванню, підлягає фінансова діяльність всіх господарюючих суб'єктів (у тому числі в певному сенсі і дії громадян), а не тільки фінансова діяльність держави та фінансова діяльність муніципальних утворень [4, с. 49]. Більше того, навряд чи держава та територіальні громади в цих відно-

синах можуть розглядатися як господарюючі суб'єкти. Відносини, що пов'язані із фінансовою діяльністю, за своєю природою виступають як владно-майнові, та в більшому сенсі зосереджуються на організаційному аспекті.

У той же час нам хотілося б чітко розмежувати умови діяльності господарюючих суб'єктів взагалі (які включають правила їх утворення, існування та припинення діяльності) та умови діяльності цих суб'єктів при виконанні імперативних обов'язків, пов'язаних із рухом публічних грошових фондів (сплата податків, цільове використання коштів, що виділені із бюджетів, і т. д.). Лише останній різновид умов можна пов'язувати з фінансовою діяльністю. Що ж стосується першого типу, то це умови і відповідно відносини, які переважно упорядковуються приватноправовими засобами в межах цивільного, господарського, трудового та інших галузей права.

Список використаних джерел

1. Пацурківський П. С. Правові засади фінансової діяльності держави: проблеми методології / П. С. Пацурківський. – Чернівці : ЧДУ, 1997. – 244 с.
2. Фінансове право (за законодавством України) / за ред. Л. К. Воронової і Д. А. Бекерської. – К. : Вентурі, 1995. – 383 с.
3. Худяков А. И. Основы теории финансового права / А. И. Худяков. – Алматы, 1995. – 132 с.
4. Соколова Э. Д. Правовое регулирование финансовой деятельности государства и муниципальных образований / Э. Д. Соколова. – М. : ИД «Юриспруденция», 2009. – 264 с.

Стаття надійшла до редакції 04.12.2014.

Дамирчиев М. Субъекты финансовой деятельности

В статье автор анализирует различные подходы к определению субъектов финансовой деятельности, определяет круг таких субъектов. Акцентируется внимание на особых полномочиях представителей законодательной и исполнительной власти в сфере финансовой деятельности государства.

Ключевые слова: финансовая деятельность, финансовая деятельность государства, субъекты финансовой деятельности.

Damirchiev M. Subjects Financing Activities

The need for finance makes absolutely necessary activities to management and, accordingly, the financial activities of the state is its activity on the formation, distribution and use of centralized and decentralized monetary funds in order to exercise the functions of the state, the socio-economic, management, defense, activities of state bodies. Contents of financial activity is a manifestation of all functions of the state, since the implementation of any public function requires appropriate funding. Depending on the content and nature of state functions such activities are carried out: 1) implementation of the government; 2) executive and executive activity – implementation of public administration.

Financial activities, as required of the system of social management, provides guidance in appropriate financial resources economics, management, social services, and therefore it is characterized by certain features: 1) as opposed to homogeneous areas of government activity, it is interdisciplinary, generic, since the provision of financial resources aimed at all sectors of the public administration sector control; 2) implement it as public authorities and local governments (in some cases it would implement together); 3) it combines both direct control using imperative techniques (on public enterprises, etc.) and indirect recommendation control (non-monetary resources on businesses and individuals); 4) carry out its activities through a representative and executive bodies. At the same time, financial and legal science still no unanimous approach to identify subjects such activity. Therefore, the author analyzes the different approaches to the definition of the subjects of financial activity, determines the range of subjects. Focuses on the special powers of the legislative and executive power in the sphere of financial activity of the state.

Keywords: financial activities, financial activities of the state, subjects of financial activity.